

І АОІ АІ ЕІ А²×І ² І НІ І АЕ АІ АЕ²СО І ЕОІ ЕО А²АІ І НЕІ А НЕНОАІ ²
І ²АІ АДІ АІ ЕО АЕІ І І І ²×І ЕО А²АІ І НЕІ

Розглянуто методологічні аспекти генези системи митних відносин. Доведено, що митні відносини виникають у зовнішньоторговельному обміні продуктів виробництва, відображають економічні процеси і є складовою економічних відносин. Визначено об'єктно-суб'єктні детермінанти митних відносин.

Інтеграція України в систему міжнародного поділу праці супроводжується становленням і подальшим розвитком усіх форм міждержавного співробітництва і, зокрема, розширенням обсягів зовнішньої торгівлі. За цих обставин актуалізується проблема адекватного наукового осмислення і теоретичного відображення основних тенденцій та закономірностей функціонування системи міжнародних економічних відносин та її органічної складової – митних відносин.

Наукова теорія повинна надати відповіді на питання про сутність та економічний зміст, внутрішні зв'язки та конкретні форми прояву специфічних відносин у сфері зовнішньоторговельної діяльності суб'єктів ринкового господарства. Конструктивним кроком у цьому напрямку має стати обґрунтування адекватного методологічного алгоритму дослідження з використанням усього гносеологічного інструментарію економічної теорії. Лише за таких умов можна відтворити теоретичну модель цілісної системи, у статусі якої функціонують митні відносини.

Зміни у системі світового господарства, трансформація українського суспільства зумовлюють необхідність обґрунтування нової парадигми взаємодії національної економіки з міжнародним співтовариством. За цих умов актуалізується проблема теоретичного відображення митної системи України та визначення її місця у системі міжнародних економічних відносин. Ці питання ґрунтовно аналізуються у дослідженнях провідних українських вчених-економістів, насамперед у працях А. Філіпенка, О. Гребельника, С. Осики, В. Пятницького, Т. Мельник, О. Єгорова, С. Ківалова, В. Сіденка та багатьох інших. Разом з тим недостатньо ще приділено уваги теоретико-методологічним проблемам міжнародних економічних відносин та митних відносин як їх складової.

Метою статті є загальнонауковий аналіз зовнішньоекономічної діяльності, визначення сутності та форм руху митної системи, яка опосередковує експортно-імпортну діяльність суб'єктів ринкового господарювання.

Досліджуючи різноманіття процесів та відносин, митна теорія виділяє і систематизує лише окремі суттєві й закономірні зв'язки, доводячи їх до рівня законів. Таким чином, митна справа на гносеологічному рівні пізнання є системою митних відносин з іманентною їй системою митних (економічних за природою) законів і категорій. З огляду на економічну систему, необхідно розглядати структуру митних відносин як сукупність, в якій, крім елементів цього цілого, можуть виникати зв'язки та відношення між певними підсистемами, що поєднують окремі елементи. Нарешті, ще однією важливою ознакою системно-структурного аналізу є цілісність. Вона забезпечується, по-перше, розвитком основного економічного закону (у якому водночас реалізується стратегічна мета як системи, так і суспільства); по-друге, основною суперечністю (яка пронизує всю систему та її складові, різні стадії та ступені); по-третє, основним виробничим відношенням; по-четверте, діяльністю держави, процесом удосконалення господарського механізму [3, с. 82].

Крім того, процес дослідження економічної системи і, так само, митної системи має бути доповнено аналізом вихідного виробничого відношення.

Система митних відносин повинна досліджуватись двоїсто. З точки зору структури, вона є сукупністю підсистем: продуктивних сил, техніко-економічних, організаційно-економічних, економічних та інших відносин. З точки зору функціонального стану, система митних відносин є цілісністю, що розгортається від загального (всезагального) до особливого (одиночного).

Загальновідомо, що рівень розвитку науки взагалі визначається ступенем обґрунтування та розробки іманентних їй законів. Особливо це стосується галузі економічних знань. Немає ніяких підстав для

сумніву щодо природи та гносеологічних коренів митних відносин. Їх генетичною основою є економічні відносини, а метою дослідження – відповідні економічні закони.

Фундаментальна митна наука як теорія митних відносин на рівні цього суттєвого (рівні законів, а не поверхневих явищ) постає у вигляді упорядкованої, субординаційно скоординованої системи, на засадах якої ґрунтується та формується оптимальна модель розвитку митних процесів. Гносеологічні корені останньої зводяться до трьох структурно-функціональних рівнів пізнання: загальне – особливе – одиничне. На першому рівні митна справа постає як єдине ціле, як об'єкт споглядання. У даній якості вона тотожна сама собі. Від інших об'єктів пізнання митна справа відрізняється переважно генетично-родовими ознаками та властивостями.

Наукове знання охоплює, “фотографує” стале буття, образ. Тут ще немає діалектичного руху, як немає й розвитку. Скажімо, товар і як виробниче відношення, і як економічна категорія на цьому етапі дослідження нічого, крім загальної форми вираження певної речі, не дає для пізнання. Але коли ми розглядаємо його на другому рівні – рівні особливого, – він вже не просто товар як дещо незмінне, а навпаки, перед нами діалектичне роздвоєння – споживна вартість і вартість. Так само і митна справа як певне суспільне відношення і як наукова категорія отримує іманентний собі рух: роздвоюється на теорію і практику митної справи. Цей другий рівень наукового пізнання характеризується станом “діалектична відмінність”. Тепер це вже діалектичні протилежності, які, по-перше, мають власний зміст у вигляді певної структури, а по-друге, взаємодіють між собою як справжні крайнощі. Митна теорія проявляється, “знаходить” себе у своїй протилежності – митній практиці, і навпаки. Відносини двох полярних, але однакових за змістом сторін, набувають характеру діалектичної суперечності, яка, врешті-решт, має розв'язатися шляхом встановлення нового відношення, на одному полюсі якого – поняття “митна справа”, а на іншому, за логікою дослідження, – митна політика. Аналогічно має отримати форми свого руху це новостворене відношення. Саме на рівні одиничного формується нове відношення як результат взаємодії структури і функції, що мало місце на рівні особливого.

В умовах відчутної активізації зовнішньоторговельної діяльності України стає зрозумілим, що оптимізація зовнішньоекономічної політики потребує глибокого системного дослідження проблем регулювання торговельних відносин зі світовим співтовариством. Останнім часом українська наукова думка виявляє певний інтерес до питань митної діяльності. Щоправда основна увага приділяється переважно конкретним проблемам митної справи – особливостям застосування різних видів митного тарифу, процедурам митного контролю і митного оформлення, боротьбі з порушенням митних правил, контрабанді. На жаль, поза межами наукових інтересів вітчизняних і зарубіжних (зокрема, російських) вчених залишаються методологічні аспекти ґенези та розвитку системи митних відносин.

Позитивним прикладом системного підходу до вивчення закономірностей функціонування зовнішньоторговельних відносин та визначення місця митно-тарифних відносин в механізмі ЗЕД може слугувати монографія О. Гребельника «Митно-тарифна політика за умов трансформації економічної системи». Автор зазначає, що в українській економічній літературі практично відсутні роботи, які б досліджували систему митно-тарифних відносин загалом, а не функціонування окремих її елементів [4, с. 7]. Серед інших проблем, які негативно впливають на функціонування митної системи, О. Гребельник називає невизначеність та нечіткість при формуванні окремих економічних категорій у системі митних відносин. «Двозначність у трактуванні таких категорій, як митний тариф та його види, митна вартість, митні платежі, непрямі податки у сфері митного регулювання, митні збори та інше призводить не тільки до заплутаності у теорії, але й до виникнення серйозних суперечностей на практиці» [4, с. 7].

Така ситуація пояснюється двома обставинами. По-перше, наука про митні відносини знаходиться ще на етапі своєї ґенези та становлення. Тому природно, що більшість досліджень присвячується систематизації, узагальненню та класифікації конкретних митних явищ. Митна наука ще не вийшла на рівень сутнісних відносин, рівень обґрунтування глибинних причинно-наслідкових зв'язків. По-друге, в даній галузі знань практично не задіяне методологічний інструментарій для відповідного аналізу та побудови іманентної теоретичної моделі, яка б утримувала у собі у знятому вигляді генетичні та структурно-функціональні зв'язки у митній системі, як цілісному органічному утворенні.

Безумовно вихідним пунктом методології дослідження митних відносин є визначення їх місця та зв'язків з системою міжнародних економічних відносин.

Міжнародні економічні відносини, як зазначає відомий український вчений А.С. Філіпенко, являють собою величезне різномаття зв'язків, що складаються між виробниками та споживачами матеріальних благ та послуг за межами національних кордонів. Ці зв'язки можна звести до двох головних груп: генетичних і структурних, які у тісній взаємодії формують будь-яку органічну систему [1, с. 40]. В

вітчизняній та зарубіжній літературі розповсюджене твердження про прямий, безпосередній зв'язок. Більше того «... функціонування всієї сукупності міжнародних економічних відносин безпосередньо пов'язано з формуванням та розвитком митної системи» [4, с. 18]. Вважаємо, що подібний висновок суперечить парадигмі економічної теорії. Міжнародні економічні відносини становлять зовнішнє середовище, в межах якого можлива ґене́за та розвиток митних відносин. Разом з тим між першими та другими існує зв'язок, але зв'язок опосередкований. Функцію опосередкування, а одночасно вихідного і кінцевого пункту відтворення митних відносин, виконує зовнішня торгівля та відповідні до неї зовнішньоторговельні відносини. Саме експорт-імпорт товарів та послуг є генетичним підґрунтям митних відносин.

За своїм глибинним змістом митні відносини відображають відповідні економічні процеси та відносини. Вони виникають у зовнішньоторговельному обміні продуктів виробництва і є невід'ємною складовою економічних відносин взагалі. Тому висновок про те, що митна справа, митні відносини генетично зумовлюються митним правом не є переконливим. Щоправда, на поверхні явищ структура та обсяги митних платежів, ряд специфічних митних процедур законодавчо закріплюється у Митному Кодексі, Законі «Про єдиний митний тариф» та інших нормативних актах, які регламентують визначеність та спрямованість здійснення заходів у сфері зовнішньоторговельної діяльності.

Митна система не обмежується наявністю іманентних митних відносин. Вона органічно включає у себе і певні митні процеси (митну діяльність). Діалектична взаємодія двох сторін відношення – митних продуктивних сил і відповідних їм рівню розвитку митних відносин відтворює специфічну діяльність, яка у практиці зовнішньоторговельних відносин набула вигляду митної справи. Аргіогі зазначимо, що митна справа уособлює собою переважно процеси поєднання специфічних факторів виробництва, в той час як митна система крім неї «утримує» у собі відповідні відносини та механізми їх регулювання. Митні відносини мають спільну генетичну основу з міжнародними економічними відносинами і відображають суспільну форму руху матеріально-уречевленої субстанції – продуктивних сил. Прерогативою економічної теорії є саме осмислення та адекватне відображення суспільного характеру виробничих, а в даному випадку, митних відносин.

За ґносеологічних засад, митні відносини потребують визначення своїх об'єктно-суб'єктних детермінант. Об'єктами митних відносин слугують предмети зовнішньої торгівлі – товари та послуги. Інколи до них відносять рух капіталу, науково-технічний обмін, туризм, що на наш погляд суперечить існуючій практиці ЗЕД.

Суб'єктами митних відносин на рівні сутнісних відносин постають: виробник (продавець) – споживач (покупець) – держава (у особі спеціального уповноваженого органу виконавчої влади).

Держава як один з суб'єктів цієї тріади посідає місце посередника у відношенні двох протилежних сторін – продавець-покупець, опосередковує процес купівлі-продажу товарів та послуг. За допомогою відповідних економічних та позаекономічних (адміністративних) важелів вона виконує певні функції – контролюючу, стимулюючу, заборонну, регулюючу, фіскальну. В реальних умовах ЗЕД суб'єктами експортно-імпорتنних операцій є окремі підприємства, фірми, інші юридичні та фізичні особи, а в ряді випадків і держава як підприємець або замовник. Таким чином суб'єкти митних відносин формують ієрархічну багаторівневу структуру. Вирішальний вплив на характер і структуру митних відносин справляють безпосередні виробники товарів і послуг. Опосередкованими суб'єктами зовнішньоторговельних відносин можна вважати і міжнародні організації – Світова організація торгівлі (СОТ), Світовий Банк, Міжнародний валютний фонд (МВФ), Конференція ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД), Всесвітня митна організація (ВМО) та ін.

Отже з змістовної точки зору митні відносини мають свій об'єктно-суб'єктний статус і визначаються іманентними причинно-наслідковими зв'язками. Тому вони постають як сукупність економічних, зовнішньоторговельних відносин у процесі обміну продуктів праці між країнами.

В науковій літературі поняття «митні відносини» ще не набуло загальнозживаного характеру. Здебільше використовується термін «митно-тарифні відносини». Формально значних розбіжностей між цими категоріями немає. Але якщо митні відносини розуміються як цілісне системне утворення, то у їх структурі мають знайти відповідне місце як тарифні так і нетарифні митні відносини, кожен з яких виконує специфічні функції і разом з тим доповнює один одного. В практиці ЗЕД держава, маніпулюючи тарифними (економічними) та нетарифними (адміністративними) інструментами, формує оптимальну зовнішньоторговельну політику. Подекуди автори взагалі розмежовують митні і тарифні відносини. «Якщо можна погодитись з тим, що основою функціонування тарифних відносин є застосування митного тарифу як одного з регуляторів міжнародних економічних зв'язків, то природа функціонування митних відносин зовсім інша, митно-тарифні відносини мають вивчатися і

досліджуватись як цілісна система і розглядатися одночасно у декількох площинах, а саме: як митні відносини і як тарифні відносини» [4, с. 26–27]. На наш погляд, подібне розмежування повинно бути ще доведено за допомогою змістовного аналізу митної системи та її визначальної складової – митних відносин.

Генетична ідентичність виробничих (економічних) і митних відносин дає підстави для використання єдиної методології дослідження.

Розвиток науки знаходиться у прямій залежності від стану методології. Арсенал методології не залишається незмінним. З виникненням перед наукою нових завдань виникають зміни у методології. Разом з тим залишається відносно сталим загальнонауковий алгоритм системного дослідження, в основу якого покладено питання класифікації митних відносин. Останні як і система економічних відносин є багатогранною і неоднорідною цілісністю, тому до їх аналізу необхідно залучати різні критерії. Дослідженням генетичних і структурних зв'язків між складовими митних відносин теоретичне осмислення не завершується.

Структура розкриває принципи організації системи, субординаційні та координаційні зв'язки між її елементами, визначає ієрархію та місце кожної складової у межах цілого. Тим самим відтворюється логіка системи митних відносин. Генетичні зв'язки відображають історичний процес розвитку системи. Співвідношення історичного і логічного відкриває можливість формування теоретичного відтиску реальних митних відносин у вигляді адекватної системи категорій. «Цілісність об'єкта отримує цілісне відображення в системі категорій, яка розкриває його у цілому, але не так, як він бачиться спочатку, а з усіма його внутрішніми зв'язками, взаємодіючими процесами» [5, с. 4–5]. Отже кожна економічна категорія відображає єдність генези і структури, історичного та логічного. Хоча, як справедливо зазначає О. Покритан, домінуюче значення належить дослідженню структури економічних відносин, а не їх генези. Генетичні зв'язки підпорядковані структурним [6, с. 23]. Аналогічної думки дотримуються і інші дослідники. «Все те, що хоча і викладається у «Капіталі», наприклад у вигляді історичних дискурсів, але знаходиться за точними межами предмета дослідження (капіталізму), не відноситься до його внутрішніх елементів» [7, с. 29].

Слід звернути увагу на ту вельми важливу обставину, що економічні, а в даному випадку митні відносини, з боку структурно-генетичних атрибутів постають у відносно статичному вигляді, як результат процесів і відносин, які вже відбулися. Тому «застиглий» образ митних відносин має бути відновленим до життя процесом розвитку. Теорія розвитку пов'язується з економічною системою відповідними механізмами функціонування останньої. У такому разі система одержує своє теоретичне відображення у сукупності структури (змісту) і функціонування (форми). Функціонування і функції не синоніми. Перше характеризує процеси відтворення, друга – принципи функціонування у системі.

Структурно-функціональний аналіз показує не тільки взаємозалежність системи, але процеси взаємопереходу, взаєморозвитку один в одного. Можна стверджувати, що структурно-функціональні зв'язки є формою прояву причинно-наслідкових зв'язків і навпаки.

Серед методологічних підходів до побудови системи митних категорій як способу відображення реальних зовнішньоторговельних процесів може бути використання аналогічний дослідженню виробничих відносин, метод пофазної класифікації, коли відповідними рівнями митних відносин виступають відносини виробництва, розподілу, обміну і споживання. Спираючись на класичне розуміння діалектики взаємозв'язків окремих фаз відтворювального процесу можна стверджувати, що відносини виробництва, або митні виробничі відносини характеризують митну діяльність як процес виробництва. Він охоплює зокрема митний контроль, митне оформлення, транспортування, складування і т. п. В одній частині ця діяльність створює продукт, в іншій – надає певні послуги. В практиці ЗЕД усі ці процеси як організаційно-виробничі, техніко-виробничі становлять митну справу. Законодавчо остання визначається як «...порядок переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів, митне регулювання, пов'язане з встановленням та справлянням податків і зборів, процедури митного контролю та оформлення, боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил...» [8, ст. 10]. Щоправда наведене визначення, на наш погляд, носить суперечливий характер. Якщо митні процедури, що пов'язані з справлянням податків і зборів є невід'ємною складовою митних відносин виробництва, то встановлення та регулювання мита і митних платежів не становить безпосередньої функції державної митної служби, а отже не може бути включеним до митної справи. Зазначена функція покладена на вищий законодавчий орган країни – Верховну раду і реалізується через сукупність митних відносин розподілу та обміну, тобто безпосередньо через економічні митні відносини. Ці відносини включають в себе також розподіл та перерозподіл матеріальних благ, послуг доходів на різних ієрархічних рівнях: працівник – підприємство – галузь – держава – міждержавні відносини. Таким чином система митних відносин – це цілісний комплекс упорядкованих певним чином елементів, які взаємодіють між собою.

Виявляється, що постаючи як елементи системи більш вищого порядку, кожне з митних відносин у свою чергу утримує у собі певні системи нижчого порядку. Тому системний аналіз може бути використаним як стосовно аналізу усєї сукупності митних відносин так і стосовно кожного їх складового елемента.

У такому сенсі надзвичайно важливим є виділення і вичерпний аналіз генетично загального елемента, відношення, особисті атрибутивні ознаки і властивості якого розкривають специфіку цієї системи. Таким своєрідним кодом митної системи є мито як абстрактно-конкретна категорія, що акумулює у собі суттєві ознаки детермінанти в процесах міждержавного обміну продуктів праці.

Своє ставлення до методологічних проблем митної діяльності у контексті її системних досліджень крім економістів виказують митники-практики, правознавці, господарники і навіть політологи. Логіка більшості науковців зводиться до взаємозв'язку взаємозалежності таких понять як митна справа, митна політика та митне право. Зокрема у одній з останніх робіт [9, с. 6] зазначається – «митна політика – це система поглядів, ідей та переконань, що формує основні правові та економіко-організаційні принципи митної справи; - митна справа – це діяльність митних органів щодо реалізації митного законодавства» [9, с. 11]. Визначаючи митне право російський науковець А. Козирін вказує, що воно становить «комплексну галузь російського законодавства, в якій за предметною та цільовою ознаками об'єднується різномірний правовий матеріал. Предметною ознакою об'єднання слугує характер суспільних відносин, що регулюються, які виникають, змінюються і зупиняються в процесі або з приводу переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон. Цільова ознака напряду пов'язана із задачею забезпечення ефективного управління в митній сфері» [10, с. 7]. Інший дослідник зазначає, що держава серйозно зацікавлена в утворенні митного права як самостійної галузі права. Її інтерес полягає в системному стабільному визначенні правових економічних основ митної справи [11, с. 44]. Подібні узагальнення у вітчизняних і зарубіжних дослідженнях досить поширені, а тому вимагають відповідних зауважень та уточнень.

Насамперед, нагадаємо, що розвиток наукових знань, так само, як і дійсний розвиток, детермінується у кінцевому підсумку дією основних законів діалектики (закону єдності і боротьби протилежностей, закону переходу кількісних змін в якісні і навпаки, закону заперечення заперечення). Діалектичний метод пізнання, що є методологічною основою дослідження, виступає єдиним засобом побудови наукових теорій за допомогою певних принципів у вигляді відповідних понять. Не викликає сумнівів, що загальнонаукові та філософські закони і категорії мають обов'язково використовуватись і у ході дослідження та побудови системи митних відносин. Зважаючи на цю гносеологічну вимогу, слід визнати, що наведене суттєве, на перший погляд, співвідношення «митна справа – митна політика – митне право» діалектично нежиттєздатне, оскільки в ньому відсутні дійсні протилежності, а тому між ними неможлива взаємодія. Скажімо, чільна категорія цієї тріади – митна справа – „оживає” та набуває саморуху і саморозвитку завдяки діалектичному роздвоєнню самої себе, як цілого, на свої протилежності, як крайнощі. Тоді на одному полюсі відношення (на рівні сутності) митна справа наповнюється суттєвим змістом і отримує вигляд теорії митної справи – науки, що досліджує каузальні зв'язки у системі митних відносин, а на іншому полюсі (на рівні явища) вона, як митна практика, набуває вигляду організації і управління митною справою (так само науки), що аналізує різноманітні форми прояву та особливості функціонування останньої [12, с. 51–53].

У такому визначенні діалектичні протилежності набувають відносної, з точки зору пізнання, самостійності і життєздатності, з власними предметами дослідження та властивими їм методологічними засадами.

Не викликає сумніву, що теорія митної справи як наука, на становлення і розвиток якої має бути спрямована першочергова дослідницька робота, повинна закласти основу для створення системи наук митного спрямування і посісти в ній, відповідно до своїх ознак та функцій, чільне місце.

Теорія митної справи як сукупність специфічних знань володіє усіма атрибутивними властивостями системоутворюючої, методологічно детермінованої, цілісної науки, а разом з тим є необхідним і достатнім підґрунтям для створення жаданого підручника з теорії митної справи.

Цілком очевидно, що й інший елемент тріади – митна політика – має іманентні властивості, структуру та логіку саморозгортання в систему категорій і законів. Митна політика і митна справа як окремі елементи можуть вступати у зв'язок між собою і взаємодіяти як діалектичні протилежності, але не безпосередньо, а тільки через певну низку опосередкувань. Крім того, митна політика аж ніяк не може формувати принципи митної справи незалежно від того, які вони – основні чи неосновні. Формальна логіка у відношенні “зміст – форма” визначальну роль відводить змісту. Форма є лише засобом існування останнього. Отже, митна політика нічого не формує. Вона сама є формою прояву

змісту. Нарешті, науково некоректно зводити митну політику до системи поглядів, ідей та переконань, з точки зору змістовного навантаження понять.

Митна політика не може зводитись і до державного регулювання зовнішньоекономічних зв'язків. Принаймні, не виключно до цього. У знятому вигляді вона повинна утримувати специфічний характер відносин між суб'єктами виробництва і присвоєння особливої форми доходу держави власності – мита та його похідних у межах конкретних умов господарювання. Так само як промислова чи аграрна політика формується на основі дослідження відповідних суспільно-економічних відносин (з урахуванням рівня розвитку техніки та технології), митна політика має бути результатом узагальнення специфічних митних відносин, що базуються на певних продуктивних силах (матеріальному базисі) митних структур.

Зазначимо, що митна справа отримує власний предмет дослідження і відповідний метод, тобто стане наукою, і на засадах останньої – навчальною дисципліною, – тільки на другому методологічному рівні пізнання – на рівні особливого, специфічного. Тому спроба поєднати різні за суттю поняття: митна справа, митна політика, митне право, – а тим більше, знайти між ними зв'язок та взаємозалежність на рівні загального, є науково некоректною. Крім того, подібні теоретичні «конструкції» несуть у собі серйозну небезпеку процесові наукового пізнання та формування адекватних уявлень про генезу, суть та структуру митної справи. Річ у тому, що в науковій літературі стали непоодинокими випадки свідомої підміни економічного за природою змісту митних відносин нормативно-правовими актами регулювання останніх. На жаль, зазначена тенденція набуває загальнозживаного характеру. У монографічних та навчальних виданнях ідея примату права над економікою виявляється у безпідставній щодо наукових засад гіпертрофікації Митного кодексу, популізмі та невиправданому спрощенні, схематизмі фундаментальної митної науки. Загальновідомо, що матеріалістичне розуміння історії полягає в тому, що виробничі (економічні) відносини первинні, а юридичні відносини вторинні, похідні. К. Маркс у «Капіталі» писав, що «юридичне відношення є вольове відношення, в якому відображається економічне відношення. Зміст цього юридичного, або вольового відношення подається самим економічним відношенням» [13, с. 6]. Таким чином, юридичне відношення насправді означає, що «право є лише офіційне визнання факту» [14, с. 115], тобто факту дійсного існування митних відносин, покладених як економічні відносини, що становлять базис економічного ладу.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що науковий аналіз конкретних митних процедур і відповідних митних відносин створює підґрунтя для побудови теоретичної моделі та пізнання механізму дії і використання економічних законів, що притаманні митній системі. Гносеологічне відображення останньої у вигляді субординованого цілого – ключ до розуміння різноманіття конкретних явищ у практиці митної діяльності. Генетичною ознакою митної системи є мито, а як його кількісна визначеність – митний тариф.

Література

1. Філіпенко, А. С. Міжнародні економічні відносини: теорія: підруч. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. / А. С. Філіпенко. – К.: Либідь, 2008. – 408 с.
2. Карамбович І.М. Теорія митної справи: вихідні засади // *Економіка та держава*. – 2006. – № 1. – С. 24–28.
3. Мочерний С.В. *Методологія економічного дослідження*. – Львів: Світ, 2001. – 416 с.
4. Гребельник О.П. *Митно-тарифна політика за умов трансформації економічної системи: Монографія*. – К.: Київ. Нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 488 с.
5. Черковец В.Н. *О методологических принципах политической экономии как научной системы*. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1965. – С. 4–5.
6. Покритан О.К. *Историческое и логическое в экономической теории социализма*. – М.: Мысль, 1978. – С. 23.
7. Шкретов В. *Товар и товарное обращение как предпосылки анализа процесса производства капитала // Экономические науки*, 1975. – № 6. – С. 29.
8. *Митний кодекс України*. – Х.: ТОВ «Одісей», 2002. – 224 с.
9. Бережнюк І. *Теоретичні основи та сутність митної справи // Вісник Академії митної служби України*. – 2002. – № 3. – С. 3–13.
10. Козирін А.Н. *Таможенное право России*. – М.: Спарк, 1995. – С. 7.
11. *Таможенное право / Под ред. А.Ф. Ноздрачева* – М.: Юристъ, 1998. – С. 44.
12. Карамбович І.М. *Методологічні проблеми дослідження митної справи // Держава та регіони: Серія: Державне управління*. – 2005. – № 1. – С. 3–13.
13. Маркс К., Енгельс Ф. *Вибрані твори*. Т. 3.
14. Маркс К., Енгельс Ф. *Вибрані твори*. Т. 4.